

A SZITAKÖTŐKRŐL – TÚL AZ ODONATOLÓGIÁN

A *Studia odonotologica hungarica* 11. füzetében indítottuk el ezt a sorozatot. Érdeklődve figyeltük, s ugyanakkor örömmel is észleltük, hogy a szitakötők iránt nem csak a szűkebb szakmai körök mutatnak érdeklődést, hanem a rokon tudományok, a művészetek, a technika emberei is. Úgy éreztük, hogy az általuk közvetített érzéseket, gondolatokat és alkotásokat érdemes összegyűjteni és közkinccsé tenni.

A folyóiratnak ebben a füzetében kissé eltérünk ettől a témakörtől. Ennek igen nyomós oka van, amiről néhány mondatban szeretnénk tájékoztatást adni. A szitakötők és az árvaszúnyogok hazai kutatásának támogatására létrehozott Magyar CHIRODON Alapítvány szervezésében 2011. november 18-án került sor a "Tiszafüredi Hidrobiológus Fórum – 2011" című rendezvényre. Ennek keretében nyílt volna meg a Kovács Pál Művelődési Központ kiállítótermében a Gánti Tibor professzor életútját bemutató kiállítás, aminek anyagát családja állította össze és bocsátotta rendelkezésünkre. Bár a kiállítóterem igénybevételére vonatkozó kérésünket több hónappal korábban bejelentettük, s azt az intézmény be is fogadta, a teremben ebben az időpontban – minden előzetes értesítés nélkül – egy másik kiállítás kapott helyet. A rendezvényt követően érlelődött meg a szervezőkben az a gondolat, hogy az elmaradt kiállítás megnyitójának szövegét folyóiratunk hasábjain meg kellene jelentetni, tisztelgésül Gánti Tibor professzor úr kiemelkedő életműve és családjának áldozatkészsége előtt. Ebben a rovatunkban örömmel adunk helyet e gondolat megvalósulásának.

Továbbra is arra kérünk és buzdítunk mindenkit, aki folyóiratunkat olvassa, és lapjait forgatja, hogy ha a szitakötőkről valamilyen nem szűk szakmai jellegű anyag kerül a látókörébe, akkor azt is juttassa el hozzánk, vagy hívja fel rá a figyelmünket.

Közreműködésüket előre is hálásan köszönjük!

ABOUT DRAGONFLIES – BEYOND ODONATOLOGY

This series was commenced in Fascicle 11 of *Studia odonotologica hungarica*. We have been deeply concerned as well as glad to notice that it has been not just the narrow professional circles but also the related branches of science, the arts and even men of technology who have been attracted by dragonflies. We believe that it has been worth collecting and publishing the emotions, thoughts and pieces of art inspired by them.

In this issue of the journal we by-pass this topic a little bit. This has a really powerful reason of which we would like to give a brief overview. Organized by the Hungarian CHIRODON Foundation, which was created to support the Hungarian researches of dragonflies and non-biting midges, the program called 'Tiszafüredi Hidrobiológus Fórum – 2011' was held on 18th November, 2011. An exhibition about the life and work of professor

Tibor Gánti, with material provided and assembled by his family, was supposed to be set up in the exhibition hall of Pál Kovács community centre. Unfortunately, the exhibition was cancelled for technical reasons. Following the program, the organizers developed the idea that the text meant to be the opening speech of the exhibition should be shared in our journal as a tribute to the outstanding work of professor Tibor Gánti and in appreciation of his family being so helpful.

At the same time we would like to ask all those reading our journal to let us know or even send us every not especially professional material about dragonflies they happen to meet.

We appreciate your kind help.

GONDOLATOK EGY ELMARADT KIÁLLÍTÁS KAPCSÁN

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Őszinte sajnálattal és nagy szomorúsággal kell bejelentenem, hogy a Gánti Tibor életútját bemutató kiállítás szervezési gondok miatt elmarad. Így nyilván oka fogyottá vált az én megnyitóm is, engedjek meg azonban, hogy helyette néhány tényt megemlítsék Önöknek nagyon tanulságos életútjáról, s néhány gondolatot is idézzek ettől a kiváló tudóstól és nagyszerű embertől. Úgy érzem, hogy legalább ennyivel – mintegy engesztelésül – adózunk kell az emlékének.

Szerencsére Gánti Tibor kitárulkozó ember volt, s aki figyelmesen elolvassa „Eltűnő szigetek” című könyvét, sok mindent megtudhat róla, szinte legszemélyesebb titkaiba is élvezetesen és elgondolkodtatóan beavatja az olvasót.

A tervezett kiállítás kapcsán jogosan merülhet fel a kérdés, hogy miért éppen egy elméleti biológus pályáját akartuk bemutatni a Tiszafüredi Hidrobiológus Fórumon. Ennek oka nem csak a személyes ismeretségben, a példaértékű életútban keresendő, hanem abban is, hogy ő mindig nagyon szorosan kötődött a vizekhez, elsősorban szeretett Dunájához. Ez a vonzalma már kora gyerekkorában is megmutatkozott, hiszen élete első ilyen irányú megnyilatkozása szerint hajóskapitány szeretett volna lenni. De szerencsére nem az lett, hanem egy olyan tudós, aki ha nem marad végig hű a hazájához, akkor akár a Nobel-díjig is ívelő pályát járhatott volna be. Hogy ez nem következett be, azt ő soha nem sajnálta, mi pedig boldogok voltunk, hogy velünk osztotta meg gondolatait, s nagyon sokat publikált magyar nyelven is.

Önvallomásában azt írja, hogy az otthoni élményeknek „... nagy szerepe volt gondolkodásom, érdeklődésem, viselkedésem alakulásában. Mindenekelőtt saját szememmel láthattam, hogy mindennek, létünknek is alapja a munka. A kötelesség elvégzése, a munka mindenekelőtt való volt. De mindjárt azt is láttam, hogy a munka önmagában nem elég. Ésszel végzett munkára van szükség. ... Megtanultam, hogy csak minőségi munkát szabad végezni; apám erre különösen kényes volt. ... Nálunk egyetlen mérce volt: ki mennyire értékes ember, ki hogyan dolgozik, ki mit alkot, rangjától, származásától, kitüntetéseitől, beosztásától függetlenül. Ezt a szemléletet hoztam magammal. ... A pontosság percen belülit jelentett, a szavahihetőség engedmény nélkülit. ... Volt is emiatt bőven bajom”.

Érdekes és megszívlelendő az okfejtése világlátásának kialakulásáról. „Nem tankönyvekből, tapasztalatból ismertem meg a természet összefüggéseit, saját szememmel láttam, hogyan tette tönkre (igenis múlt időben) az ember – a maga

rövidlátóságával, pillanatnyi érdekeit tartva szem előtt – a Dunát, az erdőt, a tájat és sok vonatkozásban a várost is, amelyben él. Láttam még a múlt bűneit, s új eredményeink szemem előtt bontakoztak ki: de láttam még a múlt értékeit is, s tudom, hogy nagyon sokat közülük balga módon saját kárunkra hagyunk elveszni. Mindenekelőtt azonban megtanultam előre látni, messzire nézni. Megszokni, hogy jónak-rossznak egyaránt van következménye. Hogy nem a pillanatnyi jó az igazán jó, s mindennek az az áldozat adja meg az értékét, amit érte hozunk”.

Gánti Tibor nemcsak kiváló tudós, hanem elhivatott pedagógus és briliáns ismeretterjesztő is volt. Mindig szenvedélyesen kiállt a véleménynyilvánítás jogáért, annak szabadságáért, de kíméletlenül szembeszállt a tudománytalan törekvésekkel. Hitvallását ezekkel kapcsolatban saját maga a következőképpen fogalmazta meg. „Hogy ki mit hisz, és mit nem, az mindenkinek a magánügye, legalábbis hazánkban. Ahhoz is joga van mindenkinek, hogy a saját szemének, saját tapasztalatának se higgyen. Ahhoz is joga van, hogy mások előtt is kinyilvánítsa, mit hisz, mit nem. Ahhoz azonban nincs joga, hogy a saját hitét hirdesse tudománynak a tapasztalattal szemben és a tapasztalati tényeket áltudománynak! ... Az igazi tudósnak, az igazi tudománynak nincs szüksége kiátkozási procedúrákra, s különösen nincs inkvizíciós jellegű eszközökre. ... A tudománytörténet kiátkozási procedúrái végül is mindig a kiátkozókra ütöttek vissza. ... Ezek többnyire a szakmai gyöngeség, az alkotásképtelenség tünetei. Az igazi tudomány a jelenségek egzakt, elfogulatlan vizsgálatát végzi, egyforma esélyt és különösen egyforma lehetőséget biztosítva minden nézetnek. Ez az egyetlen biztosítéka annak, hogy tényleg korrigálni lehessen azokat, amik tudásunkban, szemléletünkben tévesek vagy helytelenek. ... A tudománynak a legalapvetőbb hajtóereje éppen az érthetetlen megmagyarázása iránti vágy kell hogy legyen. Ha ezt a vágyat kiöjlük, kiöjlük a tudományért élés hivatástudatát. S ez esetben maradnak a tudományból – néha egészen jól – élők. Alighanem súlyos kárunkra.”

Gánti Tibort többnyire elméleti biológusként tartják számon. Ő azonban soha nem szakadt el a való élettől, a hétköznapi gyakorlatától, amint erről a következő idézet is tanúskodik. „A tapasztalati tények függetlenek attól, hogy ki ismeri el őket, és ki nem. A tényekhez fűzött magyarázatok igazságát is egyedül csak az döntheti el, hogy összhangban vannak-e a tapasztalattal vagy sem. A tudománynak pedig nem az a feladata, hogy kiátkozza vagy nemlétezőnek kiáltsa ki azokat a tapasztalatokat, amelyek nem tud megmagyarázni, hanem éppen ellenkezőleg, az, hogy minél hamarabb pontos, mérési adatokkal igazolható, egyértelmű természettudományos magyarázatot adjon a jelenségekre.”

Nem lenne teljes az életút bemutatása, ha nem szólnánk hangsúlyosan arról, hogy Gánti Tibor elkötelezett természet- és környezetvédő is volt. Ez a meggyőződése kora gyerekkorától elkísérte, és soha nem ment el szóltanul nemcsak a nagy ügyek, mint például a dunai vízlépcsőrendszer létesítése mellett, hanem felemelte hangját a természetrombolás legkisebb jelét észlelve is. Álljon itt ennek igazolására a következő, saját maga által leírt eset, „Tegnap újra kimentem a Derecskei-tóhoz. E fejezet odáig volt megírva, hogy „... egy igencsak látványos, kellemes, manapság már ritka ökológiai együttes bontakozik ki előttünk, olyan, amelynek kiéréséhez a telepítéstől fogva egy évszázad kell, s ami mindenképp méltó lenne a védelemre.” Ez volt az utolsó leírt mondatom. Még ki se szálltam a kocsiból, már láttam, hogy valami katasztrófális történt a ligettel. Az óriási platánfák telepítésük századik évfordulóján kivágyva. Méteres tönkjeik ott sorakoznak egymás mellett, mutatva, hogy nem is olyan régen ott egy csodálatos, platánsorral szegélyezett sétány vezetett. Tó sehol. Vize leeresztve, medrét földmunkagépek túrták. Gondolom, e tevékenységet nagytakarításnak szánták, a tavat

„kitisztítandó”. És néhányan bizonyára nagyon büszkék lesznek, hogy milyen szépen „rendbehozták” a tavat, a ligetet”.

Gánti Tibor állandó számvető volt. De nem csak visszafelé tekintett, s nem csak nosztalgizált, hanem mindig előre is nézett, amint arról maga is vallott a következő mélyen szántó gondolatsorban. „Harminc év, három évtized. Egyetlen ember életében tán nagy idő, egy nemzet életében szinte semmi. Az emberiség életében csak egy pillanat, a Föld történetében a pillanatnak is csak pillanata. E három-négy évtizedet akár közelről, akár távolról néztük, óriási változásokat észleltünk. Olyanokat, amelyek létfeltételeinket alapvetően változtatták meg, s amelyek a sok-sok jó mellett környezetünkben alapvető, egzisztenciális veszélyhelyzetet teremtettek. ... Fel kell ismerni, hogy ma már szinte minden tevékenységünkkel olyan hatásokat hozunk létre, amelyek évmilliókon keresztül kísérik örökségként – és sajnos, nagy valószínűséggel átkos örökségként – az élővilág további fejlődését. Az ember fajának történelme során hozzászokott ahhoz, hogy csak a jelen létezik számára, a múlt már csak a kultúra kialakulásával került úgy-ahogy előtérbe. A jövő viszont századunkig legfeljebb néhány évtizedet jelentett, s amiatt is úgyszólván csak az uralkodóknak kellett fájni a feje. Most viszont minőségileg más korszakba értünk. Tevékenységünkkel brutálisan és vakon szólunk bele a jövőbe, s ez a jövő többé nem egy-két évtizedet jelent, hanem a teljes jövőt, nemcsak az ember, de az élővilág teljes jövőjét. Az ember ma tevékenységével jobban befolyásolja jövőjét, mint a jelenét.

Gánti Tibor gondolkodásának az igazi és előremutató értéke azonban éppen abban mutatkozik meg, hogy az aggodásra okot adó gondok, jelenségek és folyamatok kíméletlenül őszinte feltárása nem töri meg a hitét, hiszen az előbbi gondolatsort így folytatja. „Nincs hát visszaút? Nincs. Az embernek és az emberi társadalomnak haladnia kell. Nem lehet nem „manipulálni”. Ám a manipulációkból nem szükségszerűen következnek a katasztrófák. ... Az idő kerekét nem lehet visszafordítani. A megtörténeteket nem lehet meg nem történtté tenni. Technikai civilizációnk vívmányait meg kell őrizni, sőt tovább fejleszteni. Tovább kell fejleszteni, már csak azért is, hogy káros hatásait ki lehessen küszöbölni. ... Igaz, pénz kell hozzá. De nem elsősorban az. Elsősorban szemlélet, elképzelés és igény.”

És mindezek után most engedjék meg, hogy két olyan gondolatot megosszak Önökkel, amelyek Gánti Tibor életútjával kapcsolatban jutottak eszembe. Az egyik Zsigray Juliánától származik, aki Erkel Ferenc pályáját elemez írta a következőket: „... az élet körülbelül csak ennyi: az ember akar valamit csinálni és nem hagyják, hogy csinálja. Az életerőnk nem abban merül ki, amit teszünk, hanem a harcban, amit meg kell vívunk, hogy azt tehessük, amit akarunk.” Ezt a harcot Gánti Tibor becsülettel megvívta. Remélem, hogy megérdemelt jutalmát el is nyeri, amit Odilon Redon szavai is sugallnak: „A nagy alkotások sugárzóan és rendíthetetlenül állják az időt; körülöttük az igazság lassan, de áttöri azokat a korlátokat, melyeket az aktualitás emelt nagyságuk köré, s a félreértés vagy ostobaság minden nyomorúságos szándéka ellenében fennmaradnak, élnék, diadalmaskodnak és uralkodóvá lesznek.”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Remélem, hogy a Gánti Tibortól bemutatott szemelvények tükrében megérthet, miért fájlalom nagyon a kiállítás elmaradását. Gánti Tibor – szakmai jelentőségéhez és emberi nagyságához képest – roppant kevés elismerést kapott. Nem halmozták el kitüntetésekkel, amire egyébként nem is nagyon vágyott, őt az alkotás öröme élte. De sok ilyen példa kellene napjainkban, ezt lett volna hivatott a kiállítás is bemutatni. Itt nem állami pénzből összeállított dicsőhimnuszos és magas összegekkel biztosított tablók kerültek volna a tiszafüredi közönség elé, hanem egy küzdelmes életút valós bemutatása, ami Gánti Tibor családjának példamutató és önfeláldozó szellemi és kétkézi munkája nyomán született. Megdöbbenő, hogy egyes

emberek feledékenysége, majd ezt leplező arroganciája megfosztotta ettől az élménytől a tiszafüredieket. Hiszem és remélem, hogy Tiszafüred városa és az itt élő emberek ettől sokat többet érdemelnek. Én és munkatársaim azért tettük ide Alapítványunk székhelyét, mert azt reméltük, hogy Tiszafüred, ami kivívta a jogot, hogy a „Tisza-tó fővárosa” címet viselje, a „Hidrobiológiai kutatások székvárosa” is lesz. Ilyen irányú álmainkat még nem adtuk fel, s őszintén szeretném remélni, hogy nem is kell ezt megtennünk. Tiszta szívemből kérem Önöket arra, hogy legyenek segítségünkre, mert csak összefogva és a nemes eszméket méltó módon bemutatva lehet jogos reményünk arra, hogy az ország előtt álló súlyos helyzetből kilábaljunk.

S ezzel a kéréssel meg is köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Tiszafüred, 2011. november 18.

Dévai György